

ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА

1. Поняття, склад та структура оборотних коштів підприємства
2. Характеристика процесу обертання.
3. Нормування оборотних коштів.
4. Методи оцінки нормованих оборотних коштів на момент визнання їх активами.
5. Показники, які характеризують ефективність процесу обертання оборотних коштів.

З 12 Заповідей “Як заробити та зберегти гроші”

Восьма заповідь фінансиста Герберта Кесона підводить нас до великого закону фінансів: **«Рух капіталу має набагато більше значення, ніж його Величина. Зверніть увагу: чи обертається Ваш капітал за рік, квартал, місяць чи, може, тиждень?»**

- **Правила успіху лідера (за С. Джобсом):**
- Займатися улюбленою справою.
- Бути не таким як усі.
- Намагатися робити все краще за інших.
- Використовувати SWOT аналіз.
- Бути підприємливим.
- Починати з малого, мріяти про велике.
- Прагнути стати лідером на ринку.
- Концентрувати увагу на досягнення результату.
- Прагнути отримувати зворотний зв'язок.
- Впроваджувати інновації.
- Черпати знання та робити висновки з невдач.
- Вчитися безперервно.

Кошти підприємства, авансовані в предмети праці, разом із залишками грошей на його банківському рахунку становлять **оборотні кошти підприємства.**

Оборотний капітал, на відміну від активів, **не споживається і не витрачається**, а лише авансується, аби повернутися після закінчення кожного свого обороту в тій же формі для наступного авансування.

Оборотним капіталом стають не всі авансовані в оборотні активи грошові кошти, а тільки ті, що забезпечують економічний, соціальний або екологічний ефект.

Склад оборотних коштів:

1. Виробничі запаси (сировини, комплектуючих виробів, пального тощо).
2. Незавершене виробництво – предмети праці, які перебувають на даний момент у виробничому процесі на різних стадіях обробки.
3. Напівфабрикати власного виробництва – предмети праці, які пройшли обробку в межах одного цеху і можуть бути реалізовані або передані до подальшої обробки до іншого цеху.
4. Малоцінні предмети та інвентар – засоби виробництва терміном використання менше року або операційного циклу.
5. Залишки на складі готової продукції, яка відповідає технічним і якісним характеристикам згідно з договором або іншим нормативним актом.
6. Товари відвантажені, але не сплачені.
7. Дебіторська заборгованість.
8. Залишки грошей в касі підприємства.
9. Грошові кошти на банківських рахунках.
0. Інші.

Залежно від участі в кругообігу коштів (за принципом сфери обслуговування) оборотні кошти поділяються на оборотні кошти, авансовані у сферу виробництва (обслуговують процес виробництва продукції) – п. 1 – 4, їх в економічній літературі називають оборотними фондами та оборотні кошти, які обслуговують сферу обігу – п. 5 – 10, їх зазвичай називають фондами обігу.

ОЗНАКИ ОБОРОТНИХ КОШТІВ

1. Використовуються на підприємстві протягом короткого строку (не більше одного року або операційного циклу*, якщо він триваліший за рік).
2. Споживаються, як правило протягом виробничого циклу.
3. Повністю, як правило, переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції за один операційний цикл.
4. Постійний рух їх вартості, перехід від однієї форми до іншої.

*Операційний цикл (виробничо-комерційний) – це середній проміжок часу між придбанням ресурсів для виробництва і кінцевою реалізацією виготовленої з них продукції за грошові кошти, тобто це є період, на який авансується оборотний капітал.

Структура оборотних коштів підприємства

– співвідношення між вартістю окремих елементів обігових коштів та їх загальною вартістю, виражене у відсотках. Вивчення структури оборотних коштів має важливе значення для визначення шляхів підвищення їх використання.

На промислових підприємствах України частка оборотних коштів у сфері виробництва становить 23%, а у сфері обігу — 77% (з них близько 60% — дебіторська заборгованість, а 6% — грошові кошти).

Джерела формування оборотних коштів:

1. *Власні та прирівняні до них кошти:*

- **статутний капітал підприємства** (є джерелом формування оборотних коштів на момент створення підприємства);
- **дохід підприємства** щодо:
 - а) частини, що компенсує поточні матеріальні витрати підприємства (ця частина доходу підприємства має бути в подальшому знову інвестована у створення виробничих запасів з метою забезпечення безперервності виробничого циклу);
 - б) прибутку після оподаткування (використовується у разі потреби фінансування приросту оборотних коштів);
- **сталі пасиви підприємства** (мінімальна заборгованість підприємства з виплат заробітної плати персоналу, відрахування на обов'язкове державне пенсійне, соціальне страхування тощо – утворюється внаслідок розриву моменту отримання доходу і моменту виплати заробітної плати та здійснення податкових платежів).

2. *Запозичені та залучені кошти.*

- **короткострокові банківські кредити;**
- **кредиторська заборгованість** – це короткострокові зобов'язання підприємства перед постачальниками ресурсів, за розрахунками з бюджетом або перед іншими кредиторами.

Схему обороту оборотних коштів можна представити у наступному вигляді:

$\Gamma — ВЗ — НЗВ — НФ — ГП — Т — \Gamma'$

- де Γ — кошти, які авансуються підприємством;
- ВЗ — виробничі запаси;
- НЗВ — незавершене виробництво, що являє собою виробничу стадію;
- НФ — напівфабрикат власного виробництва;
- ГП — готова продукція;
- Γ' — кошти, отримані в результаті реалізації продукції, які включають авансовані витрати та прибуток підприємства

Час обороту оборотного капіталу дорівнює сумі часу виробництва, протягом якого капітал залишається зв'язаним в сфері виробництва та часу обігу, протягом якого капітал перебуває в сфері обігу.

Період обертання ОК = Період обертання запасів + Період обертання ДЗ – Період обертання кредиторської заборгованості

Прискорення оборотності оборотних коштів дає змогу зекономити значні суми і збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції без додаткових фінансових ресурсів.

Періоди оборотності, днів

Країна	Запаси	Дебіторська заборгованість
США	42	28
Великобританія	40	42
Країни ЄС	35	77
Японія	28	50

Поставка сировини для формування запасів (0 день)

Виробництво (1-й день)

Продажа товару (1-й день)

Оплата сировини (28-й день (відстрочка))

Отримання коштів за товар (60-й день)

Період обороту кредиторської заборгованості – 28 днів, період оплати дебіторської заборгованості – 60 днів.

Потреба у додатковому фінансуванні підприємства протягом 32 днів.

Потреба у оборотних коштах $1000 \text{ грн./день} = 32000 \text{ грн.}$ на період між оплатою і надходженням коштів.

Поставка сировини для формування запасів (0 день)

Виробництво (1-й день)

Продажа товару (1-й день)

Оплата сировини (28-й день (відстрочка))

Отримання коштів за товар (30-й день)

Період обороту кредиторської заборгованості – 28 днів, період оплати дебіторської заборгованості – 30 днів.

Потреба у додатковому фінансуванні підприємства протягом 2 днів.

Додаткові кошти на 2 дні = 2000 грн.

- **Період обертання ВЗ сировини і матеріалів** – тривалість часу перед надходженням їх у виробництво.

$T_{вз} = 365$: (Вартість спожитої сировини і матеріалів за рік / середньорічна вартість запасу сировини і матеріалів).

- **Період обертання НЗВ** – час перетворення сировини і матеріалів у готову продукцію.

$T_{нзв} = 365$: (Собівартість ГП / середньорічна вартість запасу готової продукції, оціненого за собівартістю).

- **Період обертання ГП** – проміжок часу, протягом якого продукція знаходиться на складі підприємства.

$T_{гп} = 365$: (Вартість РП за рік / середньорічна вартість запасу готової продукції)

- **Період обертання кредиторської заборгованості** – тривалість кредитного періоду, наданого постачальниками ресурсів.

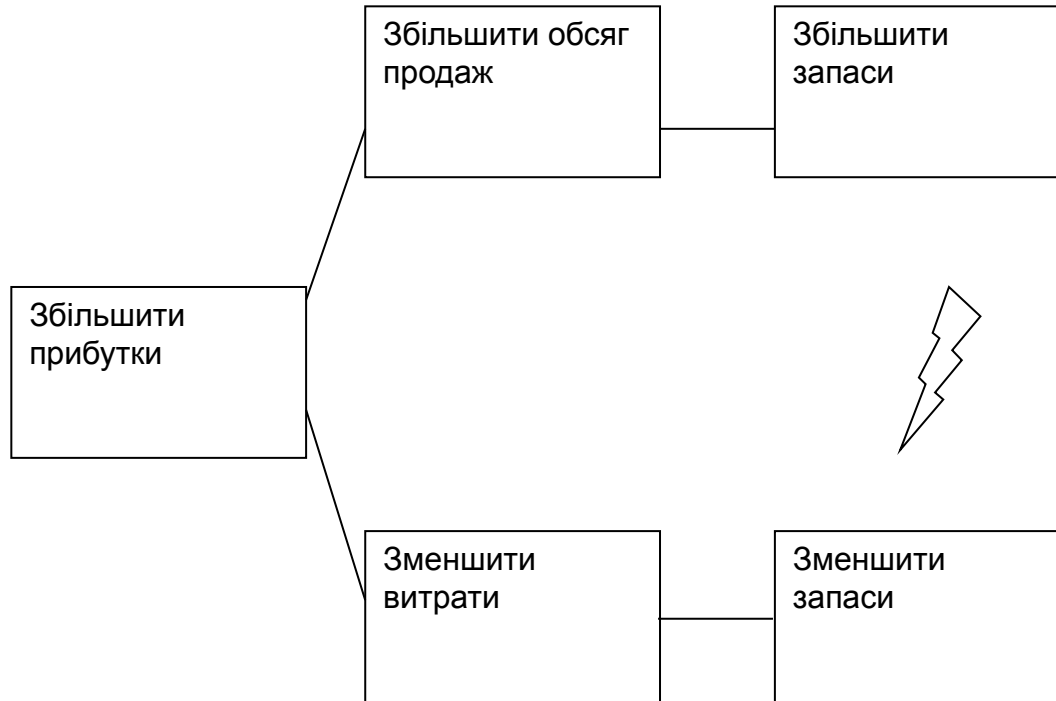
$T_{кз} = 365$: (Річна сума закупок сировини і матеріалів / середньорічна величина кредиторської заборгованості).

- **Період обертання дебіторської заборгованості** - тривалість кредитного періоду, наданого споживачам.

$T_{дз} = 365$: (Річний обсяг продажу в кредит / середньорічна величина дебіторської заборгованості).

- **Нормування** – процес планування потреби підприємства в оборотних коштах, результатом якого має бути оптимальна сума, інвестована у створення виробничих запасів та інших елементів оборотних коштів.
- **Норма** обчислюється по кожному елементу нормованих оборотних коштів і вимірюється в днях, відсотках від обсягу продукції або ін. величинах.
- **Норматив** розраховується у вартісному виразі і відображає вартість оптимальної кількості запасів, які мають бути на підприємстві.

Конфлікт інтересів на шляху збільшення прибутку підприємства

Для визначення норми виробничих запасів розраховують норму транспортного, підготовчого, поточного і страхового запасів.

- Норма **транспортного запасу** – тривалість періоду між оплатою ресурсів та їх надходженням на підприємство.
- Норма **підготовчого запасу** – час, необхідний для приймання ресурсів, їх розвантаження, складування та підготовки до виробничого використання.
- Норма **поточного запасу** – половина інтервалу (часу) між двома черговими поставками матеріальних ресурсів.
- Норма **страхового запасу** створюється на випадок несвоєчасної поставки матеріальних ресурсів (50% норми поточного запасу).

Норматив оборотних коштів для створення поточного запасу - вартісний вираз середнього поточного запасу:

$$З_{сер} = З_{мах}/2 = V \times T / 2 = V \times H_{вз},$$

- V – добові витрати ресурсів,
- T – середній інтервал поставки,
- $H_{вз}$ – норма виробничого запасу.

Норматив виробничих запасів

$$H_{вз} = H \times V,$$

- H – загальна норма запасу, днів,
- V – середньодобові витрати виробничих запасів.

Методи оцінки запасів, які передаються у виробництво:

- 1. Метод ідентифікованої собівартості**
використовується у випадку, коли можна відстежити використання певного виду запасу для виробництва конкретного виду продукції і передбачає визначення вартості виходячи з первісної вартості запасу.
- 2. Метод середньозваженої собівартості**
використовується за умов існування різних цін на один і той самий вид запасів. За цим методом розраховується середня ціна одиниці запасів, за якою в подальшому оцінюються витрати запасів.
$$C = \frac{\text{Вартість залишку запасу на початок періоду} + \text{вартість отриманих за період запасів}}{\text{Кількість запасів на початок періоду} + \text{кількість отриманих за період запасів}}$$
.

- 3. Метод оцінки за собівартістю перших за часом надходження запасів (ФІФО – „first in – first out”) – оцінка запасів базується на припущенні, що запаси використовувались так послідовно, як надходили на підприємство – запаси, які перші відпускаються у виробництво, оцінюються за собівартістю перших за часом надходження.**
- 4. Метод оцінки за собівартістю останніх за часом надходження запасів (ЛІФО – “last in – first out”) – запаси, які першими відпускаються у виробництво, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження.**
- 5. Метод оцінки за нормативними витратами – запаси за цим методом оцінюються за розрахунковою (нормативною) собівартістю.**
- 6. Метод оцінки за цінами продажу (застосовується підприємствами роздрібною торгівлі) і базується на визначенні середнього процента торговельної націнки підприємства.**

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ		
Коефіцієнт оборотності, оборотів	Реалізована продукція (Чистий дохід) / Середньорічний залишок оборотних коштів	характеризує кількість оборотів, що здійснюють оборотні кошти за період
Тривалість одного обороту, днів	Д (Тривалість розрахункового періоду) / Коефіцієнт оборотності	визначає скільки днів триває один оборот
Рентабельність оборотних коштів, %	Чистий прибуток / Середньорічний залишок оборотних коштів x 100%	вказує на величину прибутку порівняно з величиною оборотних коштів
Коефіцієнт закріплення оборотних коштів	Середньорічний залишок оборотних коштів / Чистий дохід від реалізації продукції	вказує на величину оборотних коштів для виготовлення і реалізації продукції вартістю 1 грн.

Середній залишок оборотних коштів розраховують за формулою середньої хронологічної:

$$\bar{O} = \frac{x_1/2 + x_2 + \dots + x_n/2}{n-1}$$

де $x_1 \dots x_{n-1}$ - величина оборотних коштів на початок кожного місяця (кварталу) розрахункового періоду, грн.; x_n - величина оборотних коштів на початок першого місяця (кварталу) наступного періоду, грн.; n - загальна кількість місяців (кварталів).

5. Сума вивільнених оборотних коштів може бути розрахована за формулою

$$\Delta O_{\text{відн}} = RP_1 \frac{(T_1 - T_0)}{D}$$

- де $O_{\text{відн}}$ — сума вивільнених оборотних коштів, грн.;
- RP_1 — обсяг реалізованої продукції за розрахунковий період, грн.;
- T_0 і T_1 — тривалість обороту відповідно в попередньому та розрахунковому періодах, днів

НАПРЯМИ ПРИСКОРЕННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ

• На стадії створення виробничих запасів:

1. Раціональне використання запасів.
2. Ліквідація наднормативних запасів матеріалів.
3. Поліпшення організації постачання, у тому числі через установлення чітких договірних умов і забезпечення їх виконання, оптимальний вибір постачальників, налагодження роботи транспорту.
4. Поліпшення організації складського господарства.

• На стадії незавершеного виробництва:

1. Впровадження прогресивної техніки та технології, зокрема безвідходної та ресурсозберігаючої.
2. Розвиток стандартизації й уніфікації.
3. Удосконалення форм організації виробництва.
4. Удосконалення системи економічного стимулювання, економного використання сировинних та паливно-енергетичних ресурсів. підвищення ефективності використання активної частини основних засобів.

• На стадії обігу:

1. Раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків;
2. Своєчасне оформлення документації та прискорення її руху;
3. Дотримання договірної та платіжної дисципліни.